

ROZHLEDY A KOMENTÁŘE – COMMENTARIES AND DISCUSSIONS

Z Jednoty filosofické

Vracíme se k tradici brněnské Jednoty filosofické, která o své přednáškové činnosti víceméně pravidelně informovala na stránkách *Sborníku prací FF BU* (předchůdce časopisu *Studia philosophica*). V podzimním semestru 2013 a v jarním semestru 2014 se přednášky konaly v podvečerním čase na Filosofické fakultě Masarykovy univerzity v posluchárně Katedry filosofie.

Přednášky v podzimním semestru 2013

Mgr. Stanislav Laga (Katedra filosofie FF MU) – Nietzsche o rétorice
(23. září 2013)

Není náhodou, že problematika jazyka a jeho vlivu na psychologický rozvoj lidské mysli, kterou se Nietzsche zabýval již v programové eseji *O pravdě a lži ve smyslu nikoliv morálním* (1873), dostala prostor i v jeho první velké práci *Lidské, příliš lidské* (1878, 1879). Intelektuální spřízněnost obou textů je založena na přijetí sémiotiky německého jazykovědce a filosofa, Humboldtova nepřímého žáka, Gustava Gerbera; díky jeho práci *Řeč jako umění* (1871) si Nietzsche dokázal uvědomit, jak důležitou roli hraje jazyk při konstituci osobní zkušenosti, kterou v důsledku toho již nelze nadále pojímat jako věrnou kopii okolní reality. Tato Nietzscheova strategie se staví proti všem klasicistním snahám omezovat bohatství jazyka a současně otevírá dveře dokořán jakýmkoliv možnostem zintenzivnění vnímání řeči.

PhDr. Dagmar Pichová, Ph.D. (Katedra filosofie FF MU) – Denis Diderot: Filozof proti autoritám

(7. října 2013)

Vzhledem k silnému vlivu cenzury bylo pro autory Diderotovy doby nutné zaujmout strategii, která by vedla k co nejmenšímu zásahu do chystaných publikací. Ve své přednášce se zaměřím především na projekt *Encyklopedie*,

jejíž vydávání bylo doprovázeno neustálým zápolem se zákazy a omezeními. Dále představím Diderotovu obhajobu filozofů, jež úzce souvisela se snahou vyrovnat se s tlakem cenzury a s vymezením osvícenského projektu encyklopedistů. Diderotovu strategii srovnám s názory a aktivitami jiných encyklopedistů, zejména s přístupem Voltaira a d'Alemberta.

Mgr. Jan Brdičko (Seminář estetiky FF MU) – Filosofické problémy angažovaného umění

(21. října 2013)

Přednáška pojednává o užitečnosti pojmu angažovaného umění v souvislosti s problematikou ontologie uměleckého díla a definice umění. Udržitelnost pojmu angažovaného umění je diskutována z různých pozic: realismu, nominalismu, ontologického kontextualismu, kognitivismu atd. Neschopnost řešit otázky povahy a identity uměleckého díla přináší závažné konsekvence pro uměleckou tvorbu a institucionální praxi. Cílem příspěvku je tedy analyzovat vybrané argumenty jednotlivých koncepcí angažovaného umění a také poukázat na úskalí pro praxi vyplývající z neschopnosti vymezit angažované umění.

Mgr. Lukáš Zámečník, Ph.D. (Katedra filosofie FF MU) – Axiologie současné fyziky

(4. listopadu 2013)

Přednáška se zabývá hodnocením proměny axiologie současných fyzikálních teorií, které směřují za rámec standardního modelu fyziky (M-teorie, inflační kosmologie ad.). Teoretická fyzika posledních sto let těžila z úzké vazby, která leží mezi zákony zachování fyziky a speciálním typem symetrií v matematice (kvantová elektrodynamika, kvantová chromodynamika, SUSY ad.). Požadavek matematické ucelenosti a konzistence teoretického systému oslabuje v současné fyzice tradiční autonomii na matematice a v některých případech vede dokonce k prohlášením, že fyzika vstupuje do postempirické fáze svého vývoje. Některé současné fyzikální teorie připomínají spíše než testovatelné vědecké hypotézy spekulace středověkých metafyziků. Příspěvek zkoumá možnost, zda to není symptom potřeby změny vědeckého výzkumného programu fyziky.

Mgr. Radek Kundt (Ústav religionistiky FF MU) – Experimentální výzkum náboženství: Budování výzkumného programu kognitivní religionistiky

(18. listopadu 2013)

Kognitivní věda o náboženství patří v současné religionistice mezi proudy s nejprogressivnějším výzkumným programem. Do religionistického bádání začíná aktivněji pronikat již od devadesátých let dvacátého století a vystu-

puje jako kritika těch přístupů, které nakládají s náboženstvím jako s jevem sui generis, tedy s něčím, co je zásadním způsobem odlišné od ostatních lidských činností a co tudíž vyžaduje i jedinečný přístup. V protikladu k nim tvrdí, že náboženství není v podstatných rysech jiné než ostatní kulturní projevy člověka, a prosazuje takový přístup, který jej bude chápat jako poznatelný jev, který je přístupný redukcionistickému vědeckému zkoumání i metodám používaným v jiných vědních oblastech (interdisciplinarita; experimentální paradigma). Náboženství je v jejím pohledu přirozený fenomén (naturalismus), který vyvěrá z evolučně vyvinutého lidského mozku a jeho mechanismů (evoluční teoretizování). Ve svém příspěvku nastíním základní teoretické principy kognitivní vědy o náboženství, o kterých panuje v současnosti nejširší konsenzus. Patří mezi ně a) upřednostňování vysvětlení a vysvětlujících teorií před interpretativními, b) uchopování náboženství jako syntetické kategorie pokrývající široké pole fenoménů, kterou je třeba rozložit na její základní stavební prvky a ty vystavit vědeckému zkoumání samostatně a odděleně, c) začlenění metod používaných ke zkoumání jakýchkoliv jiných nenáboženských jevů, nebo např. d) že dobrým místem, odkud takováto zkoumání náboženství začít, je lidský kognitivní systém, protože náboženství je kulturní jev a jako takové by bez lidské kognice neexistovalo. Argumentovat budu pro to, že je nejenom možné, ale i užitečné používat i při studiu kulturních jevů, jako jsou náboženské kolektivní ritualizované akce, kvantifikaci a jako ilustraci použiji vlastní laboratorní výzkum o vlivu fyziologické excitace na sociální chování.

Doc. Mgr. Karel Stíbrál, Ph.D. (Katedra environmentálních studií FSS FF MU) – Darwinismus u Josefa Durdíka a Otakara Hostinského
(2. prosince 2013)

Přednáška se pokusí přiblížit a porovnat darwinismus u Josefa Durdíka a Otakara Hostinského. Oba dva byli předními a prvními propagátory darwinismu v Čechách, zejména v posledních třech dekadách 19. století. Jakkoli na tomto typu evoluční teorie zdůrazňovali především boj o život a chápali ho jako hlavní sílu evoluce, jejich začlenění do vlastního díla i pojetí se značně liší. Zatímco Durdík chápal darwinismus především jako přelomovou a paradigmatickou změnu uvnitř biologie samotné a odmítal pokusy aplikovat teorii přírodního výběru na etiku a vůbec lidskou kulturu, Hostinský se pokusil ho začlenit do vlastních estetických teorií. Zejména ve svých dvou textech *Darwin a drama* a *Disonance* se pokusil aplikovat darwinismus na teorii umění a estetiku. V přednášce budou ale načrtnuty též rozdíly chápání teorie přírodního výběru mezi těmito dvěma mysliteli a Darwinem samotným. Okrajově bude též polemizováno s Rádlovou kritikou jejich chápání darwinismu.

Mgr. Tomáš Marvan, Ph.D. (Filosofický ústav AV ČR Praha) – *Jeden správný popis, pohled Božího oka a pohled odnikud: pokus o obhajobu ontologického realismu*

(Veřejná habilitační přednáška pod záštitou Jednoty filosofické; 3. prosince 2013)

V přednášce představím některé argumenty proti ontologickému realismu, zejména známou Putnamovu úvahu o nemožnosti dosáhnout „pohledu Božího oka“, a předvedu jejich nedostatečnost. Rovněž se pokusím ukázat, že pokud jí dáme přiměřený obsah, můžeme obhájit představu jednoho správného popisu světa. Tato představa, jež se dobře snoubí s Nagelovou metaforou „pohledu odnikud“, je pro kritiky realismu, zejména pro relativistické konstruktivisty, zcela nepřijatelná. Jejich vlastní argumenty však tuto představu spíše podporují, než vyvracejí.

Přednášky v jarním semestru 2014

PhDr. Daniel Špelda, Ph.D. (Katedra filosofie FF ZČU Plzeň) – *Pravda – dcera času: Původ myšlenky pokroku poznání*

(Veřejná habilitační přednáška pod záštitou Jednoty filosofické; 4. března 2014)

Latinské rčení *veritas filia temporis* se v novověku začalo užívat jako metafora pro nově se rodící myšlenku pokroku poznání. Tradičně bývá původ této ideje vykládán jako důsledek sekularizace eschatologie. Přednáška však předloží alternativní vysvětlení, podle něž se myšlenka pokroku v raném novověku vytvořila na základě zkušenosti s nepřiměřeností lidských poznávacích orgánů vůči nezměrnosti řádu přírody. Ukázalo se, že pravda není člověku přístupná kdykoli a bezprostředně, ale že je výsledkem dlouhodobé transgenerační spolupráce: V 17. a 18. století osamělého teoretika nahradil kolektiv vědců a teleologii přírody vystřídal teleologie dějin směřujících k pravdě.

Mgr. Martin Schmidt, Ph.D. (Katedra filozofie Univerzity Mateje Bela v Banské Bystrici) – *Je spor o pretrvávanie jednotlivín v čase len verbálny?*
(10. března 2014)

Klíčovým tvrzením článku M. Dorata *Presentism/Eternalism and Endurantism/Perdurantism: why the unsubstantiality of the first debate implies that of the second* je, že dve základné koncepcie pretrvávanía jednotlivín v čase sú ekvivalentné (Philosophia Naturalis, Vol. 49, No. 1, str. 25–41, 2012). Presnejšie endurantizmus a perdurantizmus predstavujú dva konceptuálne rozdielne prístupy k pretrvávaníu, no ich ontologické dôsledky sú tie isté. Dorato preto usudzuje, že ich vzájomný spor musí byť len verbál-

ny, pričom podobný postoj zastáva viacero autorov. Cieľom prezentácie je identifikovať nedostatky v Doratovej argumentácii, predovšetkým v jeho chápaní endurantizmu, a preukázať, že ontologické dôsledky zvažovaných koncepcií rovnaké nie sú.

Prof. PhDr. Ivan Blecha, CSc. (Katedra filosofie FF UP v Olomouci) – Umění ve filosofii Martina Heideggera

(18. března 2014)

Přednáška na téma umění ve filosofii Martina Heideggera si klade dva cíle: ukázat na to, jakou roli hrály Heideggerovy analýzy umění a uměleckého díla ve vývoji jeho vlastní filosofie (zvláště při jeho tzv. „obratu“), a pokusit se konfrontovat tyto analýzy s některými postmoderními náhledy na společenskou roli umění.

PhDr. Marek Picha, Ph.D. (Katedra filosofie FF MU) – Preventivní kroky v diskusi

(24. března 2014)

Preventivním diskusním krokem budu označovat takovou výpověď účastníka dialogu, která se (a) vztahuje k diskusnímu kroku protistrany, zároveň (b) tomuto kroku předchází a (c) je předložena s úmyslem získat v diskusi výhodu. Některé preventivní kroky jsou v kritické diskusi zakázané, např. tabuizace, jiné kroky podobného ražení omezovány nejsou, např. předjímání námitek. Představím některé podoby diskusní prevence, popíši je prostředky normativní teorie dialogu a ukážu, že stávající model kritické diskuse nedokáže uspokojivě oddělit přijatelné preventivní kroky od těch nepřijatelných.

Prof. PhDr. Petr Jemelka, Dr. (Katedra občanské výchovy PedF MU) – Zvíře jako bioetické téma

(7. dubna 2014)

V současné době je „animal ethics“ zcela standardní součástí bioetiky. Součástí rozvoje diskursu o morálním rozměru lidského vztahu ke zvířatům jsou i pokusy o nové promyšlení tradičního přístupu k těmto otázkám. V retrospektivě je však možné poukázat na to, že takové úsilí není ani nové, ani v historii ojedinělé (viz obvyklé odkazy na sv. Františka).